

לוקוטי ופסקי הלכות

"חוקי היום"

ותלמדם
"חוקי היום"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

דיני

שילוח הקן

בקשה:

עקב המצב הנוכחי שאיננו נמצאים
בבתי מדרש, נא לשלוח לכמה
שיותר אנשים כדי שיגיע הלכות אלו
לבתי בני ישראל, לתועלת הציבור,
וכך יש לכם יד בהפצת תורה
ובהלכות נחוצות

אפשר להוריד
גליונות קודמים
[Archives - ארכיון](#)

לתרומות

ליקוטי ופסקי הלכות "חוקי חיים"

ותלמוד
"תקופת חיים"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שבונת מנחת יצחק פעה"ק ירושלם תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בליעדר שליט"א

181

שלח [א"י] - בהעלותך [הו"ל] תש"פ

דיני שילוח הקן

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

מצות שילוח הקן

א. בתקופת האביב בא"י ובעוד מקומות מצוי מאד שעופות מטילים ביצים בכל מיני מקומות בבניני מגורים, ומצד ריבוי השאלות העולים על השלחן, ובפרט לאלו שנוהגים חיים על ע"פ סוד לא לעשות שילוח הקן בימי העומר (הג' הרש"ע על עץ חיים), ראינו הצורך עכשיו לברר ולפרוש ההלכות כמפה פרוסה, כדי לקיים מצוה חשובה זו כתיקונה, וכדי שנוכל לעורר רחמי שמים בקיומה כמבואר ברבינו בחיי (פ' כי תצא).

חיוב לחזור אחר המצוה

ב. כתוב בתורה "כי יקרא קן ציפור לפניך בדרך וכו' והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים, לא תקח האם על הבנים. שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך וכו'" (פ' כי תצא כ"ב, ו').
ג. מעיקר הדין אין חיוב לחזור בהרים וגבעות אחר קן כדי לקיים מצות שלוח הקן, שהרי כתיב 'כי יקרא', במאורע לפניך (גמ' חולין דף קל"ט ע"ב), ומ"מ יש להשתדל להשיג ולקיים מצוה זו (הג' ברכי יוסף י"ד סי' רצ"ב סי' ש"ו בשם האריז"ל, ערוה"ש סי' א').

כשאין לו צורך בביצים

ד. דנו הפוסקים במקרה שרואה קן אבל אין ברצונו לקחת הביצים, האם עדיין יש חיוב לשלח האם הרובצת עליהם, או שהמצוה הוא רק כשמעוניין לקחת הביצים או האפרוחים, ורק אז יש מצוה לשלח את האם.
ה. י"א שיש חיוב לשלח את האם אפילו כשאין לו צורך בביצים ובאפרוחים (שו"ת חות יאיר סי' ס"ז, פתח"ת סק"א, הג' רע"א שם בשם חכ"צ סי' פ"ג).
ו. וי"א שהמצוה לשלח האם הוא רק באופן שמעוניין ורוצה ליקח הביצים או האפרוחים (ר"ן ריטב"א ורשב"א חולין קל"ט, חת"ס א"ח סי' ק', חזו"א י"ד סי' קע"ה).
ז. משום זה יש מי שנהג שאחר שזכה באפרוחים הלך אצל השוחט לשחוט האפרוחים ואכל אותם, כדי שיהיה המצוה בשלימות באופן שגם מעוניין באפרוחים, וגם משום חיוב המצוה (אאמו"ר).
ח. בזמנינו אין אנו אוכלים ביצים של סתם עופות כלל ואין אנו מגדלים אפרוחים, וממילא בעצם אין אנו מעוניינים בביצים אלא לצורך קיום המצוה שבו, ומ"מ גם כשלוקחים הביצים או האפרוחים רק לקיים המצוה, מקיימים בו המצוה (הג"ר קנייבסקי, ספר שלח תשלח בתשובות בסוף הספר את כ"ה).

ברכה על שילוח הקן

ט. י"א שמברכים על מצות שילוח הקן כמו שמברכים על מצות מעקה ופדיון הבן (תמים דעים להראב"ד סי' קע"ט, רוקח סי' שס"ו, ערוה"ש סי', פאת השלחן הל' א"י פ"ג).

י. אמנם דעת רוב הפוסקים שאין מברכים עליו, ונאמר בו כמה טעמים, א. משום שהיא מצוה הבאה מצד עבירה, כמו בגזילה שלא צונו לגזול כדי להשיב, וגם לא צונו ליקח האם כדי שנוחזר ונשלח אותה (שו"ת הרשב"א סי' י"ח). ב. לפי שאינה חובה קבועה על האדם אלא כשיזדמן לאותו ענין לידו (מאירי מגילה כ"א ע"ב, רבינו בחיי פ' כי תצא כ"ב, ז). ג. שאין לברך על הספק משום ספק ברכה לבטלה, ושמא היא ביצים מוזרות (עי' לקמן אות ל"ב) וספק ברכות להקל (שו"ת תורת נטנאל סי' ט' הובא בפתח"ת סק"ב), ועוד, ספק שמא תפרח האם מאליה מעל הקן בלי שישלחנה והווי ברכה לבטלה (שו"ת בנין ציון סי' י"ד). ד. ועוד טעם, משום שיש בו ענין של צער בעלי חיים, ולכן אין מברכין, כמו שכתב הרשב"א (תשובה י"ח) הטעם למה לא ברכו על מיתת ב"ד (שו"ת דברי יציב י"ד סי' קצ"ב).

יא. מאחר שרוב הפוסקים נוקטים דאין מברכים, מ"מ יכולים לומר נוסח הברכה בלי שם ומלכות (בית לחם יהודה בהג' שו"ע שם, שו"ת מהר"ם שיק סי' רפ"ט-רצ"א), ויאמרו: 'ברוך אתה מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לשלח הקן' (הג"ר קנייבסקי, נחל איתן סי' ה' סי' סק"א), וי"א שיסיים 'על שלוח הקן' (שו"ת מהר"ם שיק סי' רצ').

יב. עוד עצה קיים כל מקום שיש ספק ברכה, והוא להרהר נוסח הברכה (פמ"ג פתיחה להל' ברכות אות ב'; כף החיים סי' קנ"ז סק"י, מצותיך שעשעי ח"ג סוף פ"א), או להגיד נוסח הברכה ולהרהר שם ומלכות במקומם (הג"ר קנייבסקי, שם בתשובה בסוף הפרק).

יג. שהחיינו. י"א שיש לברך שהחיינו על מצוה זו (שו"ת סמא דחיי סי' ג' הובא בפתח"ת סק"ב, ברכי יוסף סי' רצ"ה סי' ב' ע"פ הכו"פ).

יד. אמנם הרבה נוקטים דאין מברכים שהחיינו (לדעת הש"ך י"ד סי' כ"ח סי' ב', ופר"ח שם), ולמעשה אין לברך דמידי ספיקא לא נפקא (ברכי יוסף שם, ערוה"ש סי').

אופן שילוח האם

טו. כששולח האם י"א שצריך לקחת האם בידים מעל הבנים ואז לשלח ממנו (רמב"ם פ"ג שחיטה ה"ה כפי שהבינו הר"ן ושו"ת חת"ס א"ח סי' ק', אמנם עי' תשובות והנהגות ח"ג סי' שכ"ט בדעת הרמב"ם), וי"א שבאופן זה עוברים על לאו של "לא תקח האם על הבנים" (הוזכר בשו"ת בנין ציון שם). אלא אופן השילוח הוא ע"י שמגרשה מהקן עם מקל וכדומה (חזו"א י"ד סי' קע"ה, וכך נהג בעל ויואל משה הוזכר בספר קן ציפור), וכך מנהג העולם.

טז. כשמגרש האם ע"י מקל, אין צריך להכות במקל על האם ממש, אלא די שיכה לידה ויגרם בכך שתיבהל ותעוף, וכן יכול לזרוק אבן לעברה לגרום בכך הברחתה, וכן אם מגביה קולו ומגרשה (ספר שלח תשלח דין ו').

יז. כוונה לשלח. בשעה שמתקרב לשלח האם לפעמים האם כבר בורחת משם אפילו בלי שישלחנה משם, כגון כשפותחים חלון, דלת או תריס, ובזה לא קיים מצות שילוח משום שהוא נחשב שברחה מאליה כיון שלא נתכוין לכך, ולכן כדאי לכוון לפני שעושים שום התקרבות לא, שכל פעולה שעושה שעל ידו תברח האם, הרי זה מעשהו במעשה השילוח, ואז מקיים המצוה בכל אופן שגרם להברחתה (הג"ר קנייבסקי, שלח תשלח שם דין ז').

שיעור השילוח

יח. צריך לשלח את האם עד שתצא מתחת ידו (שו"ע י"ד סי' רצ"ד סי' ט"ד), דהיינו עד שתצא מרשותו שאם יחפוץ לתופשה לא יוכל (חזו"א י"ד סי' קע"ה), והעיקר שלא תהיה האם עוד על גבי הקן, ואז מותר לקחת הביצים והאפרוחים, ואפילו אם האם יושבת על ענף או על בנין ממול ורואה איך שלוקחים בניה, מותר.

לקיחת הבנים

האם צריכים לקחת הבנים דוקא

יט. י"א שאם שלח האם ולא זכה לאחזר מכן בבנים, לא קיים מצות שילוח הקן, שהרי לקיחתם הוא חלק מהמצוה, ושיטה זו מובן לפי מה שהבאנו לעיל (אות ו') שמצות שילוח האם תלוי ברצונו לקחת הבנים, ולכן לדיעה זו בודאי צריך גם לקחת הבנים כדי לקיים המצוה (חת"ס חזו"א שם).

כ. אמנם יש שציידו שמקיימים המצוה אפילו אם אינם לוקחים הבנים (שו"ת חכם צבי סי' פ"ג, הגר"י פ"ש בהסכמתו לספר שלח תשלח) כי לקיחת הבנים הוא רשות (יסוד מורא להאבן עזרא שער ט'), ואפילו לפי שיטה זו עדיין ישתדל ליקח הבנים דכל רשות שבתורה היא כמצוה (ערוה"ש סוף סי' ד').

קנין באפרוחים

כא. מכיון שנתבאר שלקיחת הבנים הוא חלק מהמצוה, צריך לעשות בהן קנין גמור, ולכן אם הביצים או האפרוחים הם קטנים באופן שכולם בשלימותם נכנסים לתוך כף ידו, קונים אותם מדין חצר בקנין יד כשמכניסים לידו (נתיב"מ סי' קצ"ח ביאורים סק"ג), ואם הם גדולים קצת באופן שחלקם יוצאים מכף ידו, אפשר לקנותם בקנין הגבהה ע"י שמגביהים אותם ג' טפחים (י"א בשו"ע חו"מ סי' קצ"ח סי' ב', וכסתמת המחבר חו"מ סי' רס"ט סי' ד' וביאר הגר"א שם סק"ד).

לזכות בנינים ע"י שליח

כ. אם שילח האם ע"י מקל וכיוצא בו, אבל קשה לו ליטול הביצים בעצמו, כגון שנמצאים במקום גבוה, יכול למנות אחר שיהא שלוחו לזכות בביצים, וכיון השליח שהוא זוכה בהם עבור המשלח.
כג. אפשר להשתמש בעצה זו כשהמשלח אדם זקן או חלש ואינם יכולים ליטלם בעצמם, וכן עשו כמה גדולים בעת קיום המצוה (בעל מנחת יצחק, הגרש"א, כ"ק מרן גאב"ד ירושלים ועוד). וכן אשה המקיימת המצוה ואינה יכולה לעלות על סולם כדי לקחת הביצים, שיכולה למנות שליח לקחתם בעבורה.

החזרת הבנים לקן

כד. אחר שזכה בביצים או באפרוחים, יכול להחזירם לכתחילה לקן, ומקיים בזה המצוה לכתחילה גם אם האם חוזרת אליהם.
כה. אם זכה באפרוחים נתחייב במזונותיהם, אמנם אם מחזירם למקומם והפקירם, נפטר מחיוב מזונותיהם אפילו אם אין ברור שהאם תחזור אליהם (הגרש"א, שלח תשלח את י"ג).

כו. **להפקירם**. י"א שאפשר גם להחזירם, ולהפקירם בפני שלשה כדי שאחר יוכל לקיים המצוה (הגר"ח קנייבסקי), וי"א שאינו מועיל (הגרש"א).

כז. אמנם יש שנוהגים לקחת הביצים ולשים אותם בוויטרנה [silver cabinet] בין כלי כסף ליתן להם חשיבות כחפצא של מצוה (כ"ק מרן גאב"ד ירושלים). [אלא אחד עשה כן פעם, ולאחר כמה ימים קם בבוקר ושמע קול אפרוח מצפצף בוויטרנה, שהרי האור של המנורה ספוטים [spotlights] חימם הביצה וגרם תוצאת האינקובטור [incubator].]

לקחת רק ביצה אחת

כח. בדרך כלל העופות המצויות בינינו כגון יונים ותורים [pigeons and doves] מטילים שתי ביצים, אך אפילו אם אין בקן אלא ביצה אחת או אפרוח אחת חייב לשלח את שתי הביצים, ומקיים המצוה בזה.

כט. כשיש שני ביצים או יותר, יכולים שני אנשים לקיים המצוה באותו קן, דהיינו שהראשון ישלח האם ויחך ביצה אחת, וכשתחזור האם לדגור [incubate], אדם אחר יכול לשלחה ולזכות בביצה השנייה (שלח תשלח את י"ז).

כשרות הביצים והאפרוחים

מין עוף טהור

ל. מצות שילוח הקן הוא רק במין עוף טהור, ולא במין עוף טמא (ש"ע סי' רצ"ב ס"א), ומ"מ בספק אם הוא מין עוף טהור, ישלח האם מספק (ש"ת התעוררות תשובה ח"ד סי' קנ"ה, ע"פ הש"ך סי' רצ"ב סקט"ו), ואין בו משום צד צער בעלי חיים מאחר שהוא לצורך קיום מצוה אפילו אם הוא רק מספק. לא סוגי העופות הטהורות השכיחים ביותר בערי א"י, אירופה וארה"ב, הם היונים [pigeons], תורים [doves] וציפורי דרוור [sparrows].

טריפה

לב. אם האפרוחים בקן הם טריפות, דהיינו שהם מין עוף כשר אלא שיש להם דין טריפה, פטור משלח האם, ואין בהם קיום מצוה (ש"ע סי' רצ"ב ס"ז) משום שנאמר "ואת הבנים תקח לך", לך ולא לכלביך (גמ' חולין דף ק"מ ע"א). אלא שאין אנו צריכים לחשוש שמא הם טריפה מאחר שרוב אינם טריפות, אמנם אם האם טריפה מחמת איזה מום, והאפרוחים אינם טריפה, יש חיוב לשלח האם ומקיימים בהם מצוה (ש"ע שם ס"א).

ביצים מוזרות

לג. לפעמים עופות מטילים ביצה מכח עצמם ולא ע"י זכר, וביצים אלו לא יולד מהם אפרוח [ספנא דארעא], וכשהאם יושבת על ביצה כזו אין חיוב לשלח האם (ש"ע שם ס"ז), אלא שמן הסתם אין אנו חוששים שמא הם ביצים מוזרות בגלל שאינו שכיח (ערוה"ש ס"ז).

ביצים שיש בהם דם

לד. בדרך כלל לאחר ג' ימים של הטלת ביצה מתחיל האפרוח להתרקם ע"י סימני דם, והביצה אז נאסרה באכילה משום הדם שבו כמבואר בש"ע (י"ד סי' ס"ז), ומשום כן יש שרצו לומר שכיון שהביצה נאסרה באכילה כבר א"א לקיים בו שילוח הקן, שהוא גם ממועט מקרא הנ"ל (אות ל"ב) לך' ולא לכלביך כמו טריפה (ספר קן ציפור עמ' רמ"ז, ר"נ-רנ"ב).

לה. אולם כל הפוסקים לא נקטו כן אלא שיש חיוב לשלח האם גם בכה"ג, וגם מקיימים בו מצות שילוח הקן, והטעם שמכיון שאפילו אם ישלח האם, עדיין יכול לשום הביצה תחת עוף אחר או במקום חם, אם ירצה, ואז בעתיד יולד אפרוח שיכול ליהנות ממנו, ממילא הרי זה בכלל לך', וממילא אפשר לקיים בו המצוה אפילו אם למעשה לא ישים אותה תחת עוף אחר (ר"ן חולין ק"מ, הג' ברכי יוסף בשם ספר דינא דחיי, חזון יחזקאל תוספתא דף ל"ח ח"י ס"ב, ספר שלח תשלח את י"ח בשם גדולי הפוסקים).

אפרוחים מיד לאחר בקיעתם

לו. אפרוחים, מיד לאחר בקיעתם מהביצה הרי הם אסורים באכילה עד שיגדלו הכנפים, משום שקץ, והוא עד בערך ששה ימים, כמבואר בפוסקים (ש"ך י"ד סי' ט"ו סק"ב), ומ"מ אין הם ממועטים מקיום מצוה משום לך', שהרי לאחר כמה ימים יהיו ראוי לאכילה (שלח תשלח שם).

שילוח באם ולא באב

לז. יש סוגי עופות שהאב יושב על הביצים בזמנים מסוימים, ומשום שאין מקיימים מצות שילוח הקן אלא כששולחים האם ולא האב (גמ' חולין דף ע"ח ע"ב), צריכים לברר לפי המציאות מתי יושבת האם בודאי.

לח. בסוגי העופות הנ"ל, ביום יושבת עליהם לפעמים הזכר ולפעמים הנקבה, ובלילה יושבת רק האם, ולכן ראוי לקיים המצוה רק בלילה מזמן שקיעה החמה ואילך עד הנץ החמה. ואם מכירים ההבדל בין הזכר לנקבה, כגון שעל הצפור הרובצת בלילה יש נקודות לבנות והציפור הרובצת לפעמים ביום לא מופיע נקודות אלו, ואז רואים ביום שרובצת זה עם הנקודות, יכולים לשלח הנקבה גם ביום.

דוקא כשהיא רובצת

לט. אין מקיימים מצות שילוח אלא בזמן שהאם רובצת על הביצים או האפרוחים, אבל אם כבר עוזבת הקן ויושבת ביניהם ולא מעליהם, הרי הוא מאוחר מידי לקיים המצוה (ש"ע סי"א).

מקום מציאת הקן

כי יקרא פרט למזומן

מ. אין חייבים לשלח האם אלא בקן של הפקר דרשינן "כי יקרא" פרט למזומן, והיינו שאינו מזומן אצלו כלומר שלא זכה בו, ולכן עופות, תרנגולים או יונים שדרכן ליגדל עם בני אדם בבתי פטורים ואין בהם מצוה (ש"ע סי' תצ"ב ס"ב).

חצר שאינה משתמרת

מא. חצר שאינה משתמרת כגון חצר של בית בקומת קרקע או חניון [parking lot] של בנין או חדר מדרגות [public staircase], נחשבים עדיין למקומות של הפקר עכ"פ לגבי מצות שילוח הקן מאחר שאין החצר קונה לו מדין חצר, ואפשר לקיים שם מצות שילוח הקן.

מב. בית כנסת. לפעמים מוצאים קני עופות בבית הכנסת במקום גבוה כגון מעל ארונות, ארון הקודש או פלורסנט או באדני חלון, והסכמת הפוסקים שבית הכנסת נחשב למקום שאינה משתמרת מאחר שיש לרבים דריסת רגל בכל מקום (הגר"ח קנייבסקי, שלח תשלח דין כ"ב, היכל הוראה ח"ד הוראה קכ"ז).

חצר המשתמרת

מג. הדין הוא שחצר המשתמרת קונה לו, דהיינו כל חצר שדרך בני אדם להניח חפציהם ואין להם פחד שיגנבו, החצר קונה לו לבעליו דבר של הפקר או מציאה שנמצא בו, ואפילו שלא מדעתו (ש"ע ח"מ סי' רס"ח ס"ג).

מד. מצוי הרבה בא"י שעופות בונים קנים בבניי מגורים כגון במרפסת פתוחה או סגורה, חדר שירות, באדני חלון, בתוך ארגז של התריס, על המדחס של המזגן [air conditioner compressor], ומקומות אלו נחשבים בדרך כלל חצר המשתמרת מאחר שאדם מניח שם חפציו, וכיון שכן חצרו של אדם קונה לו הבנים, וא"א לקיים במקומות אלו שילוח הקן שהרי הוא כבר שלו מן המזומן. מה. מ"מ קבעו חז"ל שכל זמן שהאם רובצת על הבנים ברצף בלי הפסק מעת הטלתם, מכיון שאסור לאדם ליקח הבנים בצורה כזו, הרי גם חצרו אינו קונה לו, אבל מיד שהאם עוזבת את בניה אפילו לזמן קצר, מיד קונה לו החצר, ואפילו כשהאם חוזרת לרבוץ על בניה כבר אינו מקיים בו שילוח הקן (ש"ע י"ד סי' רצ"ב ס"ב).

לכוון שלא יקנה לו חצרו

מו. לכן אם אדם רואה עופות הבונים קן בחצר המשתמרת, יכול לכוון במחשבתו בתחילת עשיית הקן לפני הטלת הביצים, שאין ברצונו שחצרו תזכה בעבורו באם ובביצים, ואז חצרו לא יקנה לו, שאין חצרו קונה לו בעל כרחו, ואז יוכל לקיים המצוה גם אם עזבה האם כבר את הקן, וכפי ששכיח הוא היום שהאם עוזבת את הקן לזמנים קצרים (חי חת"ס חולין דף קמ"א ע"ב, שו"ת אמ"ג י"ד ח"ד סי' מ"ה, שו"ת אבן ישראל ח"ח סי' ס"ז), ומספיק שיוכוון כך פעם אחד בחייו (הגרש"א, שלח תשלח דין כ"א).

מז. וי"א דבזמננו שאין אדם מעוניין בכלל בביצים ואפרוחים, אדרבה הם מלכלכים המקום ורצונו שלא יהיו שם, הרי סתם דעת בני אדם הוא שחצרו לא יקנה לו העופות והביצים, בפרט שידוע שכדי לקיים מצות שילוח הקן צריך להיות של הפקר, הרי אומדן דעתו שלא יקנה לו חצרו, וממילא אפילו אם לא כיון שלא לקנות, עדיין יכול לקיים המצוה (הגר"ח קנייבסקי, שלח תשלח שם).

לתרומות

אפשר לקבל הגליון כל שבוע במייל:
Paskenshtibel@gmail.com

'חברי חוקי חיים' - מקבלים כל שבוע, ויותר..
לפרטים נוספים ולהצטרפות ל'חברי חוקי חיים':

גליון זה נתרם לז"נ

החבר ר' נפתלי צבי

ב"ר החבר ר' מנחם הלוי וויינבלום זצ"ל
כ' סיון תרצ"ד - מנו"כ פיגוש יארמונט